

Dr. Sonja Pečjak

NOVA INSTRUMENTA ZA KARIERNO SVETOVANJE V SREDNJI ŠOLI

V okviru projekta »Razvoj storitev vseživljenjske karierne orientacije (VKO) in nadaljnja krepitev Nacionalne koordinacijske točke za VKO«, ki je potekal na Zavodu RS za zaposlovanje (2017–2018), sta nastala dva instrumenta za podporo in pomoč dijakom pri kariernem odločanju v srednji šoli. Prvi je **Vprašalnik težav pri kariernem odločanju za srednjo šolo – VTKO-SŠ**, drugi pa **Vprašalnik stilov odločanja – VSO**.

Instrumenta sta namenjena šolskim svetovalnim delavcem in **drugim svetovalcem**, ki se ukvarjajo s **kariernim svetovanjem dijakom**. Vprašalnik je možno uporabiti v različne namene: kot presejalni instrument (skrining) pri vseh dijakih za grobo oceno njihovih težav ali kot instrument za diagnosticiranje težav pri posamezniku.

VPRAŠALNIK TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU ZA SREDNJO ŠOLO – VTKO-SŠ

VTKO-SŠ predstavlja priredbo izvirnega vprašalnika Career Decision Difficulties Questionnaire (CDDQ), Gatija, M. Krausz in Osipowa (1996). Slovensko priredbo so pripravile Sonja Pečjak, Anja Podlessek in Tina Pirc z Oddelka za psihologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Končna različica vprašalnika je bila oblikovana na temelju empiričnih podatkov, zbranih na reprezentativnem vzorcu 899 dijakov s 26 srednjih šol v Sloveniji. Vprašalnik ima 25 postavk s 4 lestvicami, ki kažejo težave dijakov na naslednjih področjih:

- 1) notranji konflikti,
- 2) pomanjkanje informacij,
- 3) zunanji konflikti in
- 4) disfunkcionalna prepričanja.

V priročniku so prikazani teoretična izhodišča in opis izvirnega vprašalnika, postopek slovenske priredbe ter natančna navodila za aplikacijo vprašalnika (izvedbo, vrednotenje ter prikaz in interpretacijo rezultatov).

Na VKO-točki Zavoda RS za zaposlovanje je v zavihku Pri-pomočki in orodja možen **prosti dostop** do:

Priročnika VTKO-SŠ:

https://www.vkotocka.si/wp-content/uploads/2018/11/ZRSZ_prirocnik_VTKO_brez_vprasalnikov.pdf.

2 listov za prikaz rezultatov:

<https://www.vkotocka.si/wp-content/uploads/2019/09/REZULTATI-vpra%C5%A1alnika-te%C5%BEav-pri-kariernem-odlo%C4%8Danju-krog.pdf>.

VPRAŠALNIK STILOV ODLOČANJA – VSO

Vprašalnik je priredba izvirnega vprašalnika J. Tunistre s sod. (2000), ki so jo opravile S. Pečjak, A. Podlessek in T. Pirc.

Vprašalnik z 22 postavkami meri štiri načine (stile) odločanja posameznika na splošno – od tega en produktiven stil odločanja (samozavestno odločanje) in tri manj prilagojene stile odločanja (panično, impulzivno in izogibajoče odločanje).

VSO je namenjen šolskim svetovalnim delavcem v srednji šoli, ki ga lahko uporabljajo za to, da spoznajo prevladujoče stile odločanja pri posameznem dijakem oz. da pridobijo informacijo o njegovem profilu odločanja. Te podatke lahko svetovalci uporabijo pri svetovanju dijakom tako na področju učenja in osebnih težav kot tudi pri kariernem svetovanju. Pri vseh manj prilagojenih stilih odločanja je predvsem pomembno, da začne svetovalac s procesom kariernega svetovanja dovolj zgodaj, že v drugem ali tretjem letniku.

Šolski svetovalni delavci imajo **prosti dostop** do **Priročnika VSO**: https://www.vkotocka.si/wp-content/uploads/2018/11/ZRSZ_prirocnik_VSO_internet.pdf

in tudi do **lista za prikaz rezultatov VSO**: <https://www.vkotocka.si/wp-content/uploads/2019/09/REZULTATI-vpra%C5%A1alnika-stilov-odlo%C4%8Danja.pdf>.

KOMPLET PREIZKUSOV ZA KARIERNO ODLOČANJE V OSNOVNI ŠOLI

Karierna orientacija je eno od pomembnih delovnih področij šolskih svetovalnih delavcev, ki jo posebej izpostavljajo tudi Programske smernice za svetovalno delo v osnovni šoli. V pomoč osnovnošolskim svetovalnim delavcem, ki se ukvarjajo s tem področjem, je pod okriljem projekta

»Razvoj storitev VKO in nadaljnja krepitev NKT za VKO« v okviru Zavoda RS za zaposlovanje nastal **Komplet preizkusov za karierno odločanje v OŠ (2019)**.

Komu je namenjen komplet?

Komplet je namenjen v prvi vrsti šolskim svetovalnim delavcem in drugim kariernim svetovalcem, ki se ukvarjajo z osnovnošolskimi učenci in njihovimi starši pri izbiri izobraževalnih poti in kariernih ciljev.

Sestava Kompleta preizkusov za karierno svetovanje v OŠ

Komplet je sestavljen iz treh delov. Prva dva dela predstavljata dva vprašalnika, ki ju bomo v nadaljevanju podrobneje predstavili - *Vprašalnik težav pri kariernem odločanju za osnovnošolce* in *Vprašalnik vključenosti staršev v karierno odločanje otrok*. Tretji del kompleta pa predstavlja *Polstrukturirani intervju za šolske svetovalne delavce* z izhodiščnimi vprašanji/temami za vodenje svetovalnega pogovora s starši.

Vsi trije instrumenti so predstavljeni v priročniku, ki je **prosto dostopen** na VKO točki Zavoda RS za zaposlovanje:

<https://www.vkotocka.si/wp-content/uploads/2019/08/Komplet-preizkusov-za-karierno-odlo%C4%8Danje-v-O%C5%A0-priro%C4%8Dnik-1.pdf>

1. Vprašalnik težav pri kariernem odločanju za osnovnošolce – VTKO – OŠ

Vprašalnik je delo avtoric Sonje Pečjak, Tine Pirc in Anje Podlessek (2019) in je narejen na podlagi vprašalnika Career Decision Making Difficulties Questionnaire – CDDQ (Gati, Krausz in Osipow, 1996). Sicer široko uporabljan originalni vprašalnik je namenjen ugotavljanju specifičnih težav pri kariernem odločanju pri mladostnikih od 16. leta dalje. Vprašalnika, ki bi bil namenjen preverjanju teh težav pri mlajših učencih, ni niti v tuji niti v domači strokovni literaturi. Zato smo se odločili, da za učence zadnjih razredov osnovne šole pripravimo prirejeno oz. poenostavljeno različico originalnega vprašalnika Gatija in sodelavcev (1996).

Preverjanje empiričnih podatkov na reprezentativnem vzorcu slovenskih devetošolcev je pokazalo, da ima končna

slovenska verzija vprašalnika 26 postavk, s katerimi pri učencih lahko identificiramo pet vrst težav v povezavi s kariernim odločanjem: 1) notranji konflikti, 2) pomanjkanje informacij, 3) zunanji konflikti, 4) pomanjkanje motivacije in 5) disfunkcionalna prepričanja.

V priročniku so opisana teoretična izhodišča originalnega vprašalnika, pot oblikovanja slovenske različice vprašalnika ter natančna uporaba tega - izvedba, vrednotenje ter prikaz in interpretacija rezultatov. Še posebej pomembne so norme, ki omogočajo primerjavo rezultata posameznega učenca z njegovimi vrstniki.

Na VKO točki Zavoda RS za zaposlovanje je med pripomočki, poleg priročnika, **prosto dostopen** tudi list za prikaz rezultatov:

<https://www.vkotocka.si/wp-content/uploads/2019/08/Vpra%C5%A0alnik-te%C5%BEav-pri-kariernem-odlo%C4%8Danju-v-O%C5%A0-prikaz-rezultatov.pdf>

2. Vprašalnik vključenosti staršev v karierno odločanje otrok - VVS

Pri pripravi vprašalnika VVS smo avtorice (Pečjak, Pirc in Podlessek, 2019) izhajale iz (spo)znanj odnosnih teorij/pristopov, ki v procesu kariernega odločanja poudarjajo pomembno vlogo za učenca pomembnih drugih oseb. Raziskave kažejo, da so starši dejansko tisti najpomembnejši drugi, ki močno vplivajo na karierni razvoj svojih otrok in tudi na končno karierno odločitev osnovnošolca glede vpisa v srednjo šolo.

Kdaj uporabiti vprašalnik VVS?

Šolski svetovalni delavec ga lahko uporabi:

- pred izvedbo individualnega kariernega svetovanja učencu in/ali staršu. Takrat s pomočjo tega kratkega vprašalnika pridobi informacije o vključenosti staršev v proces kariernega odločanja njihovih otrok, tako s perspektive otroka kot staršev;
- pri visokem rezultatu VTKO-OŠ na lestvici zunanjih konfliktov, da podrobneje osvetli vlogo staršev, kar mu lahko predstavlja izhodišče za izpeljavo svetovalnega pogovora z otrokom in staršem.

Sestava VVS

VVS v karierno odločanje otrok ima dve verziji: i) **verzijo za učence**, s katero izvemo, kako ti vidijo in doživljajo vključenost svojih staršev v proces odločanja za srednjo šolo in ii) **verzijo za starše**, ki daje informacijo o starševski zaznavi in oceni lastne vpletenosti v ta proces.

Obe verziji vprašalnika (za učence in starše) vsebujeta 7 identičnih oz. vzporednih postavk, ki zajemajo dve dimenziji vključenosti staršev v karierno odločanje otrok: **direktivnost/vpletenost** (nizka – visoka) in **podpornost** (nizka – visoka). V priročniku je opisan način aplikacije, vrednotenja in prikaz rezultatov, ki se kaže skozi indeks neskladnosti v ocenah med otrokom in staršem.

Na VKO točki Zavoda RS za zaposlovanje je med pripomočki, poleg priročnika, **prosto dostopen** odgovorni list za starše:

<https://www.vkotocka.si/wp-content/uploads/2019/08/Vpra%C5%A0alnik-vklju%C4%8Denosti-star%C5%A1ev-v-karierno-odlo%C4%8Danje-otrok-star%C5%A1i.pdf>